

Кравченко Н.С., ад'юнкт кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ

**ПОТЕРПЛИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ
ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Позовна форма захисту порушених кримінальним правопорушенням прав та інтересів потерпілих осіб, а також розгляд та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні, й на сьогодні залишається актуальним питанням в

науці про кримінальне судочинство та в кримінальному процесуальному законодавстві України. Більш цього, однією з актуальних проблем кримінального процесуального права є проблема визначення процесуального статусу такого учасника кримінального провадження, як потерпілий, а також його процесуальної функції та ролі у доказуванні цивільного позову.

Під час досудового розслідування активність потерпілого залежить, перш за все, від розуміння суті наданих йому кримінальним процесуальним законом прав. Тому, з урахування загальноосвітнього та культурного рівня, віку громадянину (потерпілому у кримінальному провадженні) слід у доступній формі роз'яснити значення таких термінів, як докази, клопотання, відвід, заходи забезпечення кримінального провадження, цивільний позов та ін. Нерідко на практиці формально проводиться роз'яснення прав без необхідних пояснень і зводиться до одержання підпису потерпілого про вручення йому пам'ятки про права й обов'язки.

Потерпілого (його представника) можна розглядати як суб'єкта доказування, що має протилежний підозрюваному процесуальний інтерес у кримінальному провадженні. Разом з тим, права, якими він наділений забезпечують обвинувальний характер його діяльності, але він може обрати й інший її напрям. У практиці інколи зустрічаються випадки, коли потерпілий сприяє з'ясуванню обставин, що свідчать на користь підозрюваного.

Проаналізувавши різні думки вітчизняних та зарубіжних вчених відносно статусу потерпілого у кримінальному провадженні, а також з урахуванням норм кримінального процесуального закону України та практичного досвіду, на наш погляд, в межах провадження потерпілий є суб'єктом реалізації функції обвинувачення тому, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення його особисті права та інтереси було порушено. Особисту зацікавленість в кримінальному провадженні формує саме відновлення власних прав та інтересів, що й визначає діяльність потерпілого як обвинувальну в рамках реалізації засади (принципу) диспозитивності. Тобто, реалізація потерпілим функції обвинувачення є його правом, а не обов'язком, що суттєво відрізняє потерпілого від слідчого та прокурора, діяльність яких щодо здійснення функції

обвинувачення є обов'язковою у кримінальному провадженні і відбувається в рамках засади (принципу) публічності.

Таким чином, потерпілий, де-юре, є суб'єктом доказування цивільного позову в кримінальному провадженні, тому він має право здійснювати доказування підстав та предмету заявленого ним позову в провадженні як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду. Однак, де-факто, для цього він суттєво звужений в правах.

Дія загальних правил доказування означає, що потерпілий повинен сприяти органам досудового розслідування, прокурору та суду у встановленні характеру і розміру заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, тобто у збиранні доказів цивільного позову. В цьому випадку йде мова про моральний обов'язок потерпілого, який підтримує обвинувачення в суді, обґрунтувати свої твердження і претензії. Проте, з точки зору доказування, це - суґубо моральні категорії, які не тягнуть процесуальних наслідків.

Отже, доцільно говорити не про самостійний обов'язок доказування цивільного позову потерпілим (його представником), а про право доказування своїх позовних вимог (оскільки законом не передбачено жодної санкції за невиконання потерпілим такого обов'язку). При цьому, зазначений учасник кримінального провадження має виконувати свої обов'язки та вимоги осіб, які здійснюють провадження, навіть в тому разі, коли він відмовився від пред'явленого цивільного позову і вже не приймає участі в доказуванні.

На нашу думку, діяльність потерпілого як суб'єкта доказування цивільного позову у кримінальному провадженні полягає в:

1) участі в доказуванні підстав, виду та розміру цивільного позову за допомогою подання органу, що веде провадження, відповідних доказів;

2) прийнятті участі у слідчих (розшукових) діях та інших процесуальних діях, пов'язаних із встановленням характеру та розміру заподіяної шкоди;

3) участі у безпосередній перевірці відповідних доказів, оскільки потерпілий зацікавлений у відшкодуванні (компенсації) завданої кримінальним правопорушенням шкоди, що стимулює його брати активну участь у доказуванні підстав та розміру пред'явленого цивільного позову.